

ВІДГУК

доктора технічних наук, професора, декана факультету дизайну Київського національного університету технологій та дизайну

Пашкевич Калини Лівіанівни

на дисертацію Твороновича Ігоря Олександровича

«МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ УНІВЕРСАЛЬНОГО ДИЗАЙНУ ГРОМАДСЬКОГО ПРОСТОРУ»,

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії

за спеціальністю 022 – Дизайн

1. Актуальність теми дослідження та зв'язок з науковими програмами, темами

Актуальність дослідження зумовлена тим, що поняття універсальний дизайн набуває все більшої актуальності у світі, особливо в умовах зростаючого числа людей з інвалідністю, людей похилого віку у багатьох країнах. В умовах повномасштабної війни в Україні в країні збільшується кількість людей з пораненнями різної важкості, без кінцівок, з психологічними розладами, на візках тощо, тому дослідження в галузі інклюзивного дизайну, що є складовою універсального дизайну, є актуальними.

Світовий досвід пропонує різні ефективні рішення для дизайну середовища на принципах універсального дизайну, але не достатньо вирішеною є проблема розвитку та імплементації сучасної методології універсального дизайну в українські проєктні практики.

Поняття «універсальний дизайн» та пов'язані з ним технології проєктування і дизайну потребують наукового осмислення та систематизації світових надбань з метою формування інформаційної бази для подальшого використання при створенні сучасного предметно-просторового середовища для різних типів споживачів. Систематизація знань щодо універсального дизайну, інклюзії, безбар'єрності дадуть можливість розробити принципи проєктування таких об'єктів, визначити характеристики і критерії, що впливають на дизайн

середовища за принципами універсального дизайну, що сприятиме розширенню підходів до дизайну середовища на основі аналізу бар'єрної та безбар'єрної ситуацій у просторі колективної дії, які відповідають заздалегідь визначеним критеріям.

Для сучасної теорії і практики дизайну актуальними є дослідження принципів впровадження елементів доступності та універсального дизайну в предметно-просторове середовище інтер'єрів громадського призначення.

Тема дисертації пов'язана з комплексною дослідницькою роботою кафедри образотворчого мистецтва і архітектурної графіки КНУБА «Наукові основи моделювання».

2. Обґрунтованість та достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Наукові положення, викладені у роботі Твороновича І.О, обґрунтовано результатами опрацювання значного теоретичного та фактичного матеріалу і базуються на фундаментальних положеннях сучасної науки та результатах наукових праць вітчизняних і зарубіжних вчених. Автором сформульовано актуальність теми, мету і завдання, об'єкт і предмет дослідження, а також обґрунтовано новизну та практичне значення роботи. Цілісність роботи забезпечується належним структуруванням матеріалу. Логічність побудови викладення матеріалу дозволило автору перейти від аналізу сучасного стану проблеми до її вирішення.

3. Оцінка змісту і структури дисертаційної роботи

Результати дисертаційного дослідження викладені на 303 сторінках. Основний текст роботи становить 232 сторінки та складається зі вступу, трьох розділів і висновків. Список використаних джерел містить 302 позиції, додатки подано на 42 сторінках.

Структура дисертації і послідовність викладу матеріалу відповідають поставленим цілям і завданням дослідження. Дисертація написана чітко, ілюстративний матеріал має достатній ступінь інформативності.

У вступі дисертант розкриває загальну характеристику роботи, актуальність, теоретико-методологічні засади та зв'язок дослідження з науковими програмами, планами, темами. На підставі критичного аналізу наукових праць за напрямом роботи визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, хронологічні, територіальні межі та методи дослідження; окреслено наукову новизну та практичне значення отриманих результатів; наведено відомості щодо апробації та впровадження результатів роботи.

У першому розділі автором проведено аналіз стану дослідження універсального дизайну в світі та Україні, встановлено передумови виникнення та еволюцію поняття універсального дизайну. Визначено основні завдання, загальну методологію та структурну модель дослідження на основі аналізу наукових джерел за темою роботи. Матеріалами дослідження стали наукові праці та інша спеціальна література, присвячені універсальному та інклюзивному дизайну, а також інформаційні ресурси мережі Інтернет. Автор розглянув основні етапи формування універсального дизайну в Україні.

Значну частину першого розділу автором присвячено тлумаченню термінів, пов'язаних з темою дослідження. Наведено наукові методи, що дозволили дослідити та визначити принципи і засоби розробки доступного середовища.

У другому розділі автором розглянуто ключові фактори формування бар'єрної та безбар'єрної ситуацій; досліджено конкретні ситуації для демонстрації стратегій проєктування універсального предметно-просторового середовища та обґрунтовано принципи і умови їх створення. Це дозволило автору виявити характеристики їхніх складників. У розділі уточнено поняття ексклюзивності та інклюзивності простору існування людини. Автор використовує логіку ситуаціонізму для теоретичного дослідження універсального дизайну, виділяє поняття «предметно-просторова ситуація»,

«архітектурна ситуація», розглядає поняття «інтенціональності», з точки зору психологічної взаємодії розглядає процес створення об'єктів дизайнером, відтворює сприйняття бар'єрної ситуації у свідомості людини, виділяє принципи формування громадського простору на засадах універсального дизайну.

У *третьому розділі* розглянуто принципи організації предметно-просторового середовища колективної дії. Досліджено принципи дизайну громадського інтер'єру простору колективної дії, а саме, автор виділяє: принцип перерозподілу відповідальності, культурної інклюзивності, відповідності ситуативній «енергетичній зоні», емоційного залучення, завантаження, мобільності тощо. Автором опрацьовано певний обсяг візуального матеріалу, розглянуто приклади використання універсального дизайну в коворкінгах, здійснено порівняння понять «універсального дизайну» та «вільного ринку». Автор розглядає особливості структури формування громадського простору, звертається до розгляду історичних архітектурних будівель для визначення сутності місця і простору як основних ефектів архітектурного середовища та архітектурної ситуації. Він виділяє два типи ефектів співвідношення простору місця у структурі бар'єрної ситуації: утворення та архівацію нових форм взаємодії. Здобувач розглянув особливості проектування середовища для людей з психічним захворюваннями, для людей з вадами опорно-рухового апарату, дизайн сакрального предметно-просторового середовища тощо, та пропонує реновацію як ефективний засіб створення простору, пропонує методику дизайн-проектування та дослідження просторів колективної дії, виділяючи суб'єктивний та суб'єктоцентричний підходи; пропонує алгоритм дій щодо застосування штучного інтелекту для створення просторів на основах універсального дизайну. Впровадження елементів універсального дизайну в дизайн інтер'єрного середовища простору колективної дії здійснено автором на прикладі проекту кімнати ветеранів у КНУБА на базі суб'єктоцентричного підходу, з фокусом на потреби людей з вадами опорно-рухового апарату.

Загальні висновки по дисертації в цілому дають відповіді на поставлені в дисертації завдання.

Таким чином, сформульований у дисертації Твороновича І.О. зміст відповідає меті, завданням та висновкам. Наукова обґрунтованість та достовірність положень, висновків і рекомендацій забезпечені вибором методів дослідження, достатньою теоретичною базою та вирішенням поставлених завдань.

Аналіз тексту дисертації свідчить про відсутність порушення автором вимог академічної доброчесності. У роботі наявні посилання на джерела інформації у випадках використання ідей, розробок, тверджень та інших відомостей, що не належать автору. У дисертації не виявлено ознак академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації та інших порушень, що могло б поставити під сумнів самостійний характер виконаної автором дисертації.

4. Наукова новизна положень, висновків та результатів дисертаційної роботи

Наукова новизна результатів полягає в поглибленні наукових досліджень у галузі сучасного мистецтвознавства з питань універсального дизайну в світовому та українському контекстах; в удосконаленні методів проектування громадських просторів колективної дії. Значна частина дослідження присвячена термінології в галузі універсального дизайну, що є актуальним і необхідним для подальшого розвитку цієї галузі мистецтвознавства. Дисертантом на основі проведеного системного аналізу розроблено класифікацію громадських просторів колективної дії за ступенем співвідношення бар'єрної і безбар'єрної ситуацій; визначено фактори, необхідні для їх створення. Крім того, подальшого розвитку набули методика дизайн-проекування громадського простору колективної дії на принципах універсального дизайну, формування теоретичної бази та практичних рекомендацій щодо розроблення середовища як взаємодію бар'єрної та безбар'єрної ситуацій. Автором в роботі визначено особливості дизайну громадського простору колективної дії, перелік чинників, які має враховувати дизайнер в процесі проектування.

5. Повнота викладу основних результатів дисертації в опублікованих працях

Основні положення і результати дослідження викладено у 12 наукових працях, серед яких 4 статті у фахових виданнях України. Представлені дослідження пройшли апробацію на 4 міжнародних наукових конференціях. Публікації автора за темою дисертації повно та адекватно розкривають її зміст.

6. Практичне значення і впровадження одержаних результатів дослідження

Висвітлені у дисертації наукові положення, зокрема узагальнення світового досвіду використання принципів універсального дизайну для впровадження в практику створення просторів колективної дії мають важливе практичне значення та доповнюють вихідну базу даних для подальших досліджень в галузі дизайну середовища. Основні положення та результати дисертації знайшли практичне застосування в освітньому процесі Київського національного університету будівництва та архітектури та в діяльності архітектурного бюро «Б. Шкрогаль».

7. Дискусійні питання та зауваження щодо змісту дисертації

Поряд із загальною позитивною оцінкою дисертаційної роботи Твороновича І.О. варто навести наступні зауваження:

1. В першому розділі (с. 33, с. 34) наведено інформацію, яка є більш історичною і не є релевантною з точки зору досліджень в галузі мистецтвознавства та дизайну. Автор розглядає історичні факти, які характеризують наприклад, дискримінацію, яка не стосується еволюції саме об'єктів універсального дизайну. В розділі 1 бажано було б додати поділ джерельної бази за групами джерел.

2. Дискусійним є запропоноване здобувачем у вступі формулювання завдання дисертаційного дослідження «охарактеризувати соціальну роль особливостей предметно-просторового середовища ...».

3. В назві п. 1.4., на думку опонента, не потрібно давати назву методів в дужках «1.4 Понятійний апарат та методи дослідження проблеми. (Феноменологічний метод, його екстраполяція у науку про універсальний дизайн)». Ці методи описані автором в тексті пункту.

4. Висновки за розділами потребують редагування, більшої чіткості, іноді є схематичними, а іноді обґрунтовують актуальність дослідження, а не описують нові наукові результати, отримані в дисертації (висновки до розділу 3).

5. Рисунки з розділу 3 бажано було б перенести в додатки, та надати на них посилання по тексту дисертації. В підписах під рисунками рекомендовано давати посилання на джерела [номер], а назву джерела давати в списку використаних джерел.

6. Не зовсім зрозуміло речення на с. 86, яким чином принципи бар'єрної ситуації допоможуть аналізувати ситуації расизму? «Виявлення загальних принципів бар'єрної ситуації допоможе розуміти механізм дії зіткнення з бар'єром. Через цей теоретичний конструкт можна буде аналізувати окремі випадки бар'єрних ситуацій, таких як ситуація сексизму та расизму».

7. Підписи під деякими рисунками в розділі 2 потребують редагування і конкретизації, а саме, Рис. 2.9. Схема впливу предметно-просторової (архітектурної) ситуації; Рис. 2. 13. Алгоритм контекстуального буття; Рис 2.18. Зони безбар'єрності тощо.

8. На погляд опонента в Розділі 2 бажано було б додати конкретні приклади в дизайні середовища для демонстрації розглянутих теоретичних положень, які місцями мають описовий характер.

9. Рисунки в додатках доповнюють інформацію розділів дисертації, ілюструють світовий досвід дизайну коворкінгів, сакральних споруд тощо, проте текст дисертації не містить посилань на рисунки в додатках, що дещо ускладнює сприйняття інформації. Деякі підписи рисунків в додатках (наприклад, А.2, А.5, А.6) потребують перекладу українською мовою.

Втім, висловлені зауваження мають рекомендаційний характер та не зменшують наукової та практичної цінності дисертаційного дослідження.

8. Загальна оцінка дисертаційної роботи

У цілому дисертаційна робота Твороновича Ігора Олександровича на тему «Методичні засади формування універсального дизайну громадського простору» є завершеним, самостійним науковим дослідженням, що виконане на належному теоретичному рівні, структура та обсяг якого відповідають встановленим нормам. За актуальністю, ступенем новизни, науковим рівнем і практичною цінністю, а також змістом та оформленням дисертаційна робота відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України №44 від 12 січня 2022 року, а її автор Творонович Ігор Олександрович на основі публічного захисту заслуговує присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 022 – Дизайн.

Офіційний опонент:

доктор технічних наук, професор,

декан факультету дизайну

Київського національного університету

технологій та дизайну

Калина ПАШКЕВИЧ

Підпис: Пашкевич К.
засвідчую
Зав. КАНЦ Свєтл

